

Wel of niet bestrijden?

Risicomanagement bij exoten

Van al het werk dat in Nederland aan exoten gebeurt, heeft maar een beperkt deel betrekking op de daadwerkelijke bestrijding van planten of dieren. Dit roept echter wel de meeste reacties op. Wij hebben, samen met het Team Invasieve Exoten, ervaring met exoten opgedaan, waarop we graag ingaan.

Tekst Jeroen van Delft (RAVON), Baudewijn Odé (FLORON), Vilmar Dijkstra (Zoogdiervereniging) & Raymond Creemers (RAVON)

Van de circa 1100 gevestigde exoten in ons land zijn er de afgelopen jaren hooguit zo'n 100 bestreden. Bekende invasieve exoten die op lokaal of landelijk niveau bestreden worden, zijn de grote waternavel, muskusrat, zonnebaars, ambrosia's, Amerikaanse brulikker en Pallas' eekhoorn.

Geschat wordt, dat van elke tien exoten die zich in een land vestigen er uiteindelijk maar één schade veroorzaakt. Invasieve exoten kunnen een bedreiging vormen voor inheemse soorten, de voedselproductie, volksgezondheid of de veiligheid en daarmee de maatschappij veel overlast en schade bezorgen. Heeft een invasieve exoot zich eenmaal gevestigd, dan is deze moeilijk te bestrijden. Het is dus belangrijk te bepalen welke exoten schadelijk zijn en deze snel te signaleren. Onder meer de PGO's, KNNV en Sportvisserij Nederland spelen daarbij een rol. Maar hoe kunnen we bepalen of een exoot risicovol is en wellicht bestreden moet worden?

RISICOBEOORDELING

Team Invasieve Exoten (NVWA) vraagt soortenexperts van PGO's en andere organisaties geregeld risicobeoordelingen van exoten uit te voeren. Bij risicobeoordelingen gaat het om zaken als de waarschijnlijkheid van binnenkomst, vestiging, verspreiding en de mogelijke impact die de exoot kan hebben. Zo'n risicobeoordeling gaat gepaard met literatuuronderzoek, het raadplegen van experts en een analyse van beschikbare verspreidingsgegevens en ecologische informatie. Van veel exoten zijn al introducties in andere landen bekend en dan zijn de gevolgen vaak al uitvoerig beschreven. Op grond daarvan kan het risico in ons land meestal goed beoordeeld worden. Moeilijker wordt het bij soorten waarvan geen introducties elders bekend zijn. Dan moeten we de risicoschatting meer baseren op *expert judgement*. Soorten die met gemak vele kilometers per jaar afleggen en duizenden jongen per jaar produceren, komen doorgaans als risico-

AMBROSIA: MELDEN VIA DE SMARTPHONE

Ambrosia is een plantengeslacht uit Noord-Amerika. Drie soorten komen in Nederland voor, maar vooral Alsem-ambrosia (*Ambrosia artemisiifolia*) breidt zich uit. Ambrosia's worden ook wel hooikoortsplanten genoemd, omdat ze tijdens de bloei grote hoeveelheden pollen produceren, waar mensen veel last van kunnen hebben. Aangezien deze planten verspreid over het hele land voorkomen, is het brede publiek ingeschakeld voor de signalering en bestrijding. Hier is op een innovatieve manier invulling aan gegeven. In 2012 is de Ambrosia-app ontwikkeld voor smartphones. Deze is massaal gedownload. Via de app beschikken mensen over alle achtergrondinformatie, foto's en films om de soorten te kunnen herkennen en melden via een door hen gemaakte foto. Ze krijgen snel terugkoppeling op hun waarneming. Als het inderdaad om Ambrosia blijkt te gaan en de planten staan in de eigen tuin, wordt gevraagd deze zelf te verwijderen. Voor planten op andermans terrein is het de bedoeling dat daarvan enkel melding wordt gedaan. Het Team Invasieve Exoten benadert dan de betreffende eigenaar, met het verzoek de planten te verwijderen. Het publiek werkt enthousiast mee en de import van Ambrosiazaden in zaadmengsels is verminderd door recente EU-regelgeving.

voller uit een beoordeling dan soorten die dit niet doen. Waterdichte analyses bestaan echter niet; er kunnen grote onzekerheden zijn. Zo kan de exoot een onbekende ziekte onder de leden hebben, die in ons land tot grote schade leidt. Dit kan een argument zijn om tóch snel in te grijpen, bij een kleine en lokale vestiging van een exoot die op zich niet als risicovol wordt ingeschat. Ingrijpen vanuit dit voorzorgsbeginsel is bovendien relatief goedkoop en betrekkelijk eenvoudig mogelijk. Wel moet hierbij eerst goed bekeken worden welke maatregelen effectief zijn.

ECOSYSTEMEN AANPASSEN

Sommige soorten kunnen niet actief bestreden worden. Neem bijvoorbeeld de vele inheemse vissoorten die sinds een jaar of tien via de Rijn ons land binnenzwemmen en een

bedreiging vormen voor een aantal inheemse soorten. In zo'n groot en open systeem is actief ingrijpen – zoals wegvangen of tegenhouden – onmogelijk. Toch kan er rekening met deze exoten worden gehouden. Zo overwegen Waterschappen om migratieknelpunten, zoals stuwtes en watermolens in enkele beken met zeldzame inheemse vissoorten, voorlopig niet op te heffen. Dat staat haaks op de gangbare praktijk, waarbij Waterschappen zoveel mogelijk migratieknelpunten proberen te slechten. Ook kunnen we onze rivieren aanpassen in het voordeel van inheemse soorten, en daarmee ten nadele van invasieve exoten. We maken de ecosystemen weerbaarder, bijvoorbeeld door het verwijderen van het onnatuurlijke stortsteen langs rivieroeveren.

Door de komst van de hooikoortsplant Ambrosia kan het Nederlandse hooikoortsseizoen twee maanden langer gaan duren.

Fotolia.com

Jelger Herder

AMERIKAANSE BRULKIKKER: EUTHANASEREN

De Amerikaanse brulkikker (*Lithobates catesbeianus*) zorgt buiten zijn natuurlijke verspreidingsgebied voor problemen via predatie, concurrentie, de overdracht van ziekten en voor geluidsoverlast. Ze prijkt op de lijst met '100 ergste invasieve exoten ter wereld'. In 2010 meldde een particulier uit Baarlo voortplanting van brulkikkers in zijn vijver.

Na veldonderzoek en een risicobeoordeling besloot het Rijk in te grijpen. Twee particuliere vijvers herbergden het gros van de Baarlose brulkikkers. Bij één eigenaar heeft RAVON in 2011 de vijver leeggepompt, uitgebaggerd en afgevisd (zie bladzijde 10). Dit leverde 4000 kikkervissen en 10 (sub)adulten op. Deze zijn voor dierziektkundig onderzoek naar de Universiteit van Gent gebracht en vervolgens op diervriendelijke manier geëuthanaseerd. De vijver is hersteld en de tuin is "brulkikkerproof" omheind. Via de eDNA-methode (zie bladzijde 11) bleek dat de soort succesvol bestreden is. Bij een andere particulier loopt een wegvangactie, uitgevoerd door Bureau Natuurbalans. Deze eigenaar wilde niet dat de vijver leeggepompt en uitgebaggerd werd. Via een combinatie van vangmethoden lukt het hier ook om grote aantallen weg te vangen. Ook hier voorkomt een omheining dat brulkikkers wegtrekken of juist het perceel opzoeken.

NUANCES

Het werkveld van exoten is er dus een met vele nuances. Vaak besluit het Rijk om niet actief in te grijpen, omdat er weinig risico's zijn, of actief ingrijpen niet meer, of alleen

tegen astronomische kosten mogelijk is. Soms worden invasieve exoten niet rechtstreeks aangepakt, maar bekijken behorende instanties of het in stand houden van migratiebarrières, of het weerbaarder maken

PALLAS' EEKHOORN: STERILISEREN EN VERZORGEN

De Pallas' eekhoorn (*Callosciurus erythraeus*) komt van oorsprong uit China. Vanaf 1998 heeft de soort zich als exoot in Nederland gevestigd nabij Weert, toen een aantal dieren bij een dierenhandelaar ontsnapte. Ze verdringen de inheemse rode eekhoorn. Daarnaast zorgen ze voor schade zoals het doorknagen van water- en elektriciteitsleidingen, plafondplaten, dak- en panlatten en ze vreten met name walnotenbomen dusdanig aan, dat deze (deels) afsterven. Reden voor het Rijk te besluiten de Pallas' eekhoorn weg

Ard van Roy

te vangen. Rijk en provincie Limburg financieren deze actie gezamenlijk, waarbij de Zoogdierverseniging de actie coördineert. Vanaf december 2011 is begonnen met het wegvangen. Hierbij wordt handig gebruik gemaakt van vogelvoederplekken in particuliere tuinen, waar de Pallas' eekhoorn ook een veel geziene gast is. In bossen worden voederplaatsen met vangkooien ingericht. Er zijn inmiddels 230 dieren weggevangen. Deze gaan naar een opvangcentrum waar ze gesteriliseerd worden. Ze worden vervolgens ondergebracht bij dierentuinen elders in Europa.

Onder meer de problematiek rondom deze eekhoorn en het vrijwel wegvagen van de rode eekhoorn in Groot-Brittannië door de grijze eekhoorn, hebben er voor gezorgd dat sinds 1 juli 2012 er een bezits- en handelsverbod voor drie exotische eekhoorns van kracht is, namelijk: de grijze eekhoorn, de Pallas' eekhoorn en de Amerikaanse voseekhoorn.

van de habitat soelaas kan bieden. Als het noodzakelijk en realistisch is, besluit het Rijk in een relatief beperkt aantal gevallen tot actieve bestrijding.